

ความหมายของ "การชำระบัญชี"

คำว่าชำระบัญชีตรงกับภาษาอังกฤษว่า **Liquidation** แปลว่า ชำระเปลี่ยนเป็นเงินสด กำจัด เลิกล้ม ¹

สำหรับความหมายซึ่งหนังสือพจนานุกรมทางบัญชีได้ให้ไว้คือ

1. การจ่ายชำระหนี้
2. การแปลงสินทรัพย์ให้เป็นเงินสด เช่น การเก็บเงินจากลูกหนี้ การขายหลักทรัพย์เงินลงทุน หรือ การขายสินค้าคงเหลือ

3. การจำหน่ายสินทรัพย์และการจ่ายชำระเจ้าหนี้ในกรณีเลิกกิจการ²

การชำระบัญชีในความหมายของวิชาบัญชี หมายถึง การรวบรวมสินทรัพย์ของกิจการและทำการเปลี่ยนสินทรัพย์ที่ไม่เป็นตัวเงินให้เป็นตัวเงิน โดยอาจจะทำการขายทอดตลาดหรือขายโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง ซึ่งผู้ชำระบัญชีเห็นว่าเหมาะสม และจัดการเร่งรัดเก็บเงินจากลูกหนี้ของกิจการและนำเงินที่ได้ทั้งหมดรวมกับตัวเงินที่กิจการมีอยู่ ณ วันเลิกกิจการจัดการชำระหนี้ภายนอกและค่าใช้จ่ายค้างจ่าย จ่ายคืนเงินยืมหรือเงินทროง ซึ่งกิจการได้

¹So Sethaputra, New Model English-Thai Dictionary, (Bangkok, Thai Watana Panich, 1970), 1 : 80 .

²Eric L. Kohler, A Dictionary for Accountants, 3rd ed. (Englewood Cliff, N.J. : Prentice Hall, 1963) : p.303.

จ่ายไปเพื่อการดำเนินงาน หากมีเงินเหลือจากการจ่ายค่าใช้จ่ายและจ่ายชำระหนี้แล้วก็จะ
จ่ายคืนทุนให้แก่เจ้าของทุนตามสิทธิที่จะได้รับคืน แต่ถ้าเงินไม่พอชำระหนี้ อาจเรียกจากเจ้าของ
ทุนบางประเภทให้ชำระหนี้ส่วนที่ชังขาดได้ จากคำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่า
ด้วยหุ้นส่วนและบริษัทได้ให้ความหมายไว้ว่า

การชำระบัญชี ซึ่งได้แก่การรวบรวมทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วน เรือหรือห้างหุ้นส่วน
ห้างชำระหนี้สิน และชำระหนี้สินให้แก่หนี้ของห้างให้เสร็จไปรวมทั้งจัดการขายทอด
ตลาดทรัพย์สินต่าง ๆ ของห้าง ถ้ายังมีเงินเหลืออยู่ก็จัดการคืนทุนและแบ่งกำไรให้แก่
ผู้เป็นหุ้นส่วน

การชำระบัญชีจึงเป็นวิธีการดำเนินการชำระหนี้หลังจากที่บริษัทจำกัดหรือ
ห้างหุ้นส่วนเลิกดำเนินกิจการไปแล้ว บริษัทจำกัดหรือห้างหุ้นส่วนที่ก่อตั้งขึ้นโดยมีพระราชบัญญัติ
กำหนดขึ้นตั้งแต่แรกเริ่มก่อตั้งจนกระทั่งเลิกกิจการ ก็ยังอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติโดยตลอด
ดังนั้นจะด้วยเหตุใดก็ตามเมื่อธุรกิจนั้น ๆ จะไม่ดำเนินการอีกต่อไปธุรกิจนั้น ๆ จะต้อง
กระทำการชำระบัญชีตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการ
ชำระบัญชี

ดังนั้นการชำระบัญชีจึงเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยชี้ให้ทราบถึงสถานภาพของกิจ
การนั้น ๆ ได้ เพราะวิธีการชำระบัญชีจะหยุดกิจการ ณ ที่จุดหนึ่งแล้วเริ่มสำรวจสินทรัพย์
หนี้สินของกิจการนั้น ๆ ว่ามีอยู่จำนวนเท่าใด หนี้สินรายการใดที่มีสินทรัพย์ค้ำประกันรายการ
ใดที่ไม่มีสินทรัพย์ค้ำประกัน ซึ่งจะเป็นวิธีการที่นำมาใช้ในการที่จะตัดสินว่ากิจการที่กำลังดำเนิน
การ ชำระบัญชีอยู่นี้จะทำการชำระบัญชีต่อไปหรือจะต้องร้องขอต่อศาลให้ล้มละลายโดยมี
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1266 ได้บัญญัติไว้ว่า

ประกาศน อวชชช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท,
(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2516), หน้า 99.

ถ้าผู้ชำระบัญชีมาพิจารณาเห็นว่า เมื่อเงินลงทุนหรือเงินค่าหุ้นใ้ใช้เสร็จหมดแล้ว สิทธิที่ยังไม่พอกับหนี้สินไซ้ ผู้ชำระบัญชี คงร้องขอต่อศาลทันที เพื่อให้ออก คำสั่งว่าหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้นล้มละลาย¹

กล่าวสรุปได้ว่าการชำระบัญชีคือ การดำเนินการที่ค้างค้างอยู่ให้เสร็จสิ้นและรวบรวมสิทธิที่มีอยู่ทั้งหมดนำมาชำระหนี้สินแก่บรรดาเจ้าหนี้ และเมื่อมีเงินเหลือจากการชำระหนี้แล้วก็จะจ่ายคืนเจ้าของกิจการหรือผู้ถือหุ้นและปิดบัญชีให้หมดไปทุกบัญชี

ประเภทของหุ้นส่วนและบริษัทจำกัด

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1013 ได้กำหนดประเภทของหุ้นส่วนและบริษัทออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. หุ้นส่วนสามัญ (Ordinary or Unlimited Partnership) คือหุ้นส่วนซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกันในหนี้สินของหุ้นส่วน โดยไม่จำกัดจำนวน (ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1025) เจ้าหนี้ของหุ้นส่วนมีสิทธิยึดสิทธิส่วนตัวของผู้เป็นหุ้นส่วนมาชำระหนี้ได้ เนื่องจากไม่มีกฎหมายกำหนดว่าหุ้นส่วนสามัญจะต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลฉะนั้นหุ้นส่วนสามัญจะไม่จดทะเบียนหรือจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลก็ได้ จึงแยกหุ้นส่วนสามัญออกเป็น 2 ประเภทคือ

1.1 หุ้นส่วนสามัญที่ไม่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลมีลักษณะที่ไม่แยกออกจากผู้เป็นหุ้นส่วน ถือว่าผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนจัดการงานในหุ้นส่วนได้ เว้นเสียแต่ว่าจะได้ตกลงกันเป็นอย่างอื่น

1.2 หุ้นส่วนสามัญที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล มีลักษณะแตกต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วน การงานทุกอย่างที่กระทำก็จะกระทำในนามของหุ้นส่วน และหุ้นส่วนจะมีสิทธิและหน้าที่เสมือนดังบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่บางอย่างที่หุ้นส่วนจะมีเหมือนบุคคลธรรมดาไม่ได้

¹ สัก กอแสงเรือง, ผู้รวบรวม. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-6 ฉบับมาตรฐาน (กรุงเทพฯ : นิติบรรณการ, 2520), หน้า 365.

2. ห้างหุ้นส่วนจำกัด (Limited Partnership) คือห้างหุ้นส่วนซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

2.1 ประเภทจำกัดความรับผิด หุ้นส่วนประเภทนี้จะจำกัดความรับผิดชอบในหนี้สินของห้างหุ้นส่วนเป็นส่วนตัวไม่เกินจำนวนเงินที่ตนรับจะลงทุนในห้างหุ้นส่วน เฉพาะส่วนที่ยังส่งใช้ไม่ครบ หุ้นส่วนประเภทนี้ไม่มีสิทธิที่จะเข้าจัดการงานของห้างหุ้นส่วน จะมีสิทธิเฉพาะการออกความเห็น รับเป็นที่ปรึกษาและตรวจสอบบัญชี ร่วมในการลงคะแนนเสียงในการจัดตั้งและถอดถอนผู้จัดการห้างหุ้นส่วน หากในสัญญาห้างหุ้นส่วนได้ระบุให้อ่านาใจไว้และหุ้นที่หุ้นส่วนประเภทนี้จะนำมาลงหุ้นจะต้องเป็นเงินหรือทรัพย์สิน จะเป็นแรงงานเหมือนหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิดไม่ได้ นอกจากนี้คุณสมบัติของผู้เป็นหุ้นส่วนไม่เป็นสาระสำคัญ เช่น ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิด ถูกศาลสั่งเป็นบุคคลล้มละลายก็มิได้ทำให้ห้างหุ้นส่วนจะต้องล้มละลายไปด้วย

2.2 หุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิด เป็นหุ้นส่วนประเภทที่ต้องร่วมรับผิดชอบในหนี้สินของห้างหุ้นส่วนเป็นส่วนตัวโดยไม่จำกัดจำนวน ซึ่งกฎหมายระบุว่าจะต้องมีหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิดชอบเช่นนี้อย่างน้อย 1 คน และผู้เป็นหุ้นส่วนประเภทนี้มีสิทธิในการบริหารงานของห้างหุ้นส่วน คุณสมบัติของผู้เป็นหุ้นส่วนเป็นสาระสำคัญ เช่น ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิดกลายเป็นบุคคลวิกลจริต หรือถึงแก่กรรม ห้างหุ้นส่วนก็จะต้องเลิกจากกัน เว้นแต่จะไต่ตกลงกันไว้เป็นประการอื่น

กฎหมายบังคับให้ห้างหุ้นส่วนจำกัดจะต้องจดทะเบียน หากยังไม่จดทะเบียนกฎหมายให้ถือว่าห้างหุ้นส่วนนั้นเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญ ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมดจะต้องร่วมรับผิดชอบในหนี้สินของห้างหุ้นส่วนโดยไม่จำกัดจำนวนจนกว่าจะเลิกจดทะเบียน เพื่อแสดงว่าใครเป็นหุ้นส่วนที่จำกัดความรับผิดบ้าง

3. บริษัทจำกัด (Limited Company) หมายถึงกิจการธุรกิจที่ก่อตั้งขึ้นด้วยเงินทุน ซึ่งแบ่งออกเป็นหุ้น แต่ละหุ้นมีมูลค่าเท่าๆกัน และผู้ถือหุ้นของบริษัทจำกัดนั้นต่างรับผิดชอบในหนี้สินของบริษัทจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ยังส่งใช้ไม่ครบเท่านั้น นอกจากนี้คุณสมบัติของผู้ถือหุ้นก็ไม่ถือว่าเป็นสาระสำคัญ เช่น ผู้ถือหุ้นคนใดคนหนึ่งถึงแก่ความตายก็มิได้มีผลให้บริษัทต้องเลิกล้มไปดังเช่น ห้างหุ้นส่วน

ผลของการจดทะเบียน

การจดทะเบียนสำหรับห้างหุ้นส่วนจำกัดและบริษัทจำกัดกฎหมายได้บังคับไว้ให้จดทะเบียน แต่สำหรับห้างหุ้นส่วนสามัญกฎหมายมิได้บังคับไว้ ซึ่งผลของการจดทะเบียนนี้ไ้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1015 ความว่า ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท "เมื่อได้จดทะเบียนตามบทบัญญัติแห่งลักษณะนี้แล้วท่านจักว่าเป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วน หรือผู้ถือหุ้นทั้งหลาย ซึ่งรวมเข้ากันเป็นห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท"

การที่ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทมีสภาพเป็นนิติบุคคลนั้น หมายความว่ากฎหมายบัญญัติให้มีสภาพเป็นบุคคลขึ้นมา ทำให้สามารถมีสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ได้ภายในขอบเขตวัตถุประสงค์ของตน เช่น เกี่ยวกับการชดเชยความเสียหายแก่สิทธิและหน้าที่ซึ่งว่าโดยสภาพแล้วจะมีเช่นบุคคลธรรมดาไม่ได้เช่น การสมรส การมีบุตร

ผลของการเป็นนิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทมีดังนี้คือ

1. มีสิทธิและหน้าที่ต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วน หรือผู้ถือหุ้น เช่น ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่จดทะเบียนนั้นย่อมเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและเป็นเจ้าหนี้ ลูกหนี้ ใ้ตัวเอง โดยไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนตัวของผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นแต่ประการใด
2. ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท เมื่อจดทะเบียนแล้วย่อมมีสิทธิใช้ชื่อของห้าง - หุ้นส่วนหรือบริษัทของตนเองและมีสิทธิที่จะห้ามไม่ให้คนอื่นใช้ชื่อซ้ำกับชื่อของคนประกอบการค้า เพราะอาจจะทำให้เกิดความเสียหายได้และถ้า เกิดคดีฟ้องร้องก็จะใช้นามของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเป็นโจทก์หรือจำเลยได้
3. ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่จดทะเบียนแล้ว ย่อมมีภูมิลำเนาของตนเองได้โดยถือเอาถิ่นที่สำนักงานใหญ่ หรือที่ตั้งทำการห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น เป็นภูมิลำเนา ซึ่งภูมิลำเนานี้จะมีผลในด้านการทำนิติกรรมต่างๆ
4. ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่จดทะเบียนในประเทศไทยย่อมมีสัญชาติไทยไม่ว่าผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นจะเป็นชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ
5. ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่จดทะเบียนนั้น กฎหมายบัญญัติว่าให้มีผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ตรวจสอบและรับรองงบการเงินในวันงบบัญชีประจำปีของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทด้วย

การจัดตั้งบริษัทจำกัด

เมื่อเริ่มก่อตั้งบริษัทจำกัด จะมีผู้เริ่มก่อการจำนวนอย่างน้อย 7 คนในการดำเนินการจัดตั้งบริษัท เช่น การจัดทำหนังสือบริคณห์สนธิ ซึ่งเป็นหนังสือที่ผู้เริ่มก่อการแสดงวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งบริษัทจำกัดว่าจะดำเนินกิจการธุรกิจในด้านใดบ้าง จำนวนทุนเรือนหุ้นของบริษัทที่จะจดทะเบียนแบ่งเป็นกี่หุ้น มูลค่าเท่าใด ซึ่งกฎหมายได้กำหนดให้มีรายการต่าง ๆ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1098 ซึ่งบัญญัติว่า

- (1) ชื่อบริษัทอันคิดจะตั้งขึ้น ซึ่งต้องมีคำว่า "จำกัด" ไว้ปลายชื่อนั้นด้วยเสมอไป
- (2) ที่สำนักงานของบริษัทซึ่งจดทะเบียนนั้นจะตั้งอยู่ ณ ที่ใดในพระราชอาณาเขต
- (3) วัตถุประสงค์ทั้งหลายของบริษัท
- (4) ถ้อยคำสำคัญว่า ความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นจะมีจำกัด
- (5) จำนวนทุนเรือนหุ้นซึ่งบริษัทกำหนดจะจดทะเบียน แบ่งออกเป็นหุ้น มีมูลค่ากำหนดหุ้นละเท่าไร
- (6) ชื่อสำนัก อาชีวะ และลายมือชื่อของบรรดาผู้เริ่มกิจการ ทั้งจำนวนหุ้นซึ่งต่างคนต่างเข้าชื่อชื่อไว้คนละเท่าไร ¹

เมื่อร่างหนังสือบริคณห์สนธิเสร็จแล้ว ก็จะไปจดทะเบียนกับนายทะเบียนห้างหุ้นส่วนบริษัท และจัดให้มีผู้จองซื้อหุ้นจนครบจำนวน ส่งรายงานการจัดบริษัทและระเบียบวาระการประชุมไปยังผู้จองซื้อหุ้นทั้งหมดไม่น้อยกว่า 7 วันก่อนหน้าวันประชุมตั้งบริษัท และส่งสำเนารายงานการจัดบริษัทไปยังนายทะเบียนโดยเร็ว

เมื่อมีผู้จองซื้อหุ้นครบจำนวนแล้ว ผู้เริ่มก่อการจะต้องเรียกประชุมตั้งบริษัทโดย

1. กำหนดข้อบังคับของบริษัทในเรื่องต่าง ๆ เช่น ระเบียบการดำเนินงานของบริษัทประเภทของหุ้น สิทธิของผู้ถือหุ้น การเปลี่ยนหุ้น การโอนหุ้น อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ การรับหุ้น การประชุมใหญ่ เป็นต้น แต่ถ้าไม่ใช้ระบุเรื่องใดไว้ในข้อบังคับของบริษัทให้ใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1098 โดยอนุโลม

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 316.

2. ให้คำสัตยาบันหรือยอมรับแก่สัญญาต่างๆ ซึ่งผู้เริ่มก่อการจัดตั้งบริษัทได้กระทำไปในส่วนที่เกี่ยวกับบริษัทและรับรองอนุมัติค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่ได้จ่ายไปเนื่องในการจัดตั้งบริษัทนี้
3. กำหนดจำนวนเงินให้แก่อผู้เริ่มก่อการจัดตั้งบริษัท (ถ้าประสงค์จะให้)
4. กำหนดจำนวนและสิทธิสำหรับหุ้นบุริมสิทธิ์ หากจะมีหุ้นประเภทนี้ในบริษัท
5. กำหนดจำนวนหุ้นสามัญ หรือหุ้นซึ่งออกให้เสมือนหนึ่งว่าได้ใช้เงินมูลค่าหุ้นเต็มแล้ว (หากมีหุ้นประเภทนี้ในบริษัท) และในกรณีที่มีผู้เอาสินทรัพย์มาลงทุนแทนเงิน ซึ่งสินทรัพย์เหล่านี้จะถือว่าเป็นสินทรัพย์ของบริษัท ฉะนั้นผู้ถือหุ้นทุกคน จึงต้องลงมติเห็นชอบในราคาสินทรัพย์และจำนวนสินทรัพย์เหล่านี้เสียก่อนและตีราคาสินทรัพย์นั้น เพื่อออกหุ้นสามัญให้แทนไป
6. เลือกตั้งกรรมการและผู้ตรวจสอบบัญชีประจำปีชุดแรกของบริษัท และระบุอำนาจและหน้าที่ของบุคคลเหล่านี้ด้วย

เมื่อประชุมตั้งบริษัทและเลือกกรรมการเพื่อบริหารกิจการของบริษัทเรียบร้อยแล้ว ผู้เริ่มก่อการก็จะมอบกิจการทั้งปวงให้กรรมการเพื่อบริหารงานต่อไป และขณะผู้เริ่มก่อการก็จะหมดหน้าที่

กรรมการบริษัท

กรรมการชุดแรกที่ได้รับเลือกจากการประชุมจัดตั้งบริษัทจำกัดนี้จะต้องเรียกให้ผู้เข้าชื่อถือหุ้นและผู้เริ่มก่อการมาชำระเงินค่าหุ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 25 ของราคาหุ้น (ถ้าหากบริษัทประกาศขายหุ้นสูงกว่ามูลค่า จำนวนเงินที่สูงกว่ามูลค่าจะต้องชำระพร้อมกับค่าหุ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 25 ของราคาหุ้นที่เรียกชำระในคราวแรกนี้) เมื่อได้รับเงินชำระครบร้อยละ 25 ของราคาหุ้นแล้ว ก็จะดำเนินการจดทะเบียนบริษัทจำกัด ซึ่งตามกฎหมายได้กำหนดเวลาไว้ให้จดทะเบียนภายใน 3 เดือน นับแต่วันประชุมตั้งบริษัท ถ้ากรรมการบริษัทมิได้ดำเนินการยื่นขอจดทะเบียนให้เสร็จสิ้นไปภายในกำหนด 3 เดือนนับแต่วันประชุมจัดตั้งบริษัท ถือว่าบริษัทนั้นเป็นอันมิได้จัดตั้งขึ้น นายทะเบียนทางหุ้นส่วนและบริษัทก็จะจำหน่ายจากทะเบียน ถ้าประสงค์จะจดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัดต่อไปก็จะต้องมีการประชุมจัดตั้งบริษัทกันใหม่ เมื่อนายทะเบียนรับจดทะเบียนแล้วก็จะออกใบสำคัญการจดทะเบียนบริษัทจำกัดให้ไว้เป็นหลักฐาน บริษัทจำกัดก็จะมีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย

อนึ่งคณะกรรมการบริษัทชุดแรก ซึ่งได้รับเลือกจากการประชุมจัดตั้งบริษัทจะต้องเรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นภายใน 6 เดือนนับแต่วันที่ได้มีการจดทะเบียนบริษัทจำกัดแล้ว และในคราวต่อ ๆ ไปก็จะต้องมีการประชุมเช่นนี้อีกทุก ๆ รอบระยะเวลา 12 เดือนเรียกว่า การประชุมสามัญ

ข้อบังคับของบริษัท

ข้อบังคับของบริษัทคือ ระเบียบที่วางไว้เพื่อให้เจ้าหน้าที่และคณะกรรมการของบริษัทปฏิบัติในการดำเนินงานของบริษัท ซึ่งบริษัทโดยมากจะกำหนดขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับรูปงานของบริษัท แต่ถ้านั้นเรื่องใดไม่ใคร่รู้อย่างชัดเจนในข้อบังคับของบริษัท ก็ต้องนำประมวลกฎหมายแห่งและพาณิชย์มาปรับใช้โดยอนุโลม ข้อบังคับของบริษัทนั้นโดยปกติผู้เริ่มก่อตั้งจะเป็นผู้ร่างขึ้นแล้วนำเสนอในที่ประชุมใหญ่จัดตั้งบริษัท เพื่อพิจารณาแก้ไขตามที่ประชุมเห็นสมควร ข้อบังคับของบริษัทมักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ

1. ข้อบังคับเกี่ยวกับการจำหน่ายหุ้น สิทธิของผู้ถือหุ้นประเภทต่างๆ (ถ้าหากหุ้นมีหลายประเภท) และการออกใบหุ้น การโอนหุ้น การรับหุ้น จะกระทำได้เพียงใดโดยวิธีการอย่างไร
2. สิทธิพิเศษบางใบหุ้นของผู้ถือหุ้น เช่นในกรณีที่ผู้ถือหุ้นเป็นหนี้บริษัท เป็นต้น
3. การเพิ่มทุน ลดทุนจะทำได้เพียงใด และมีวิธีการอย่างไร
4. การบอกขายหุ้น การเรียกให้ชำระค่าหุ้นทำอย่างไร เรียกเมื่อใด ครั้งละเท่าใด ซึ่งการเรียกครั้งแรกจะต้องไม่ต่ำกว่าร้อยละ 25 ของราคาหุ้น การไม่ส่งเงินตามกำหนดมีโทษอย่างไรหรือไม่ และการส่งเงินก่อนกำหนดจะคิดดอกเบี้ยให้หรือไม่ และจะคิดดอกเบี้ยจากผู้ส่งเงินช้าหรือไม่
5. การประชุมผู้ถือหุ้น เช่นการประชุมใหญ่จะมีสักกี่ครั้ง เมื่อใด วิธีการเรียกประชุมวิสามัญ การลงคะแนนเสียงจะกระทำโดยวิธีใดอย่างไร และระเบียบการที่ผู้ถือหุ้นจะส่งผู้แทนของตนเข้าประชุม
6. ข้อความต่างๆ ที่เกี่ยวกับกรรมการ เช่นจำนวนกรรมการ การกำหนดตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ (การตั้งกรรมการชุดแรกและการเลือกในคราวหลัง) การเปลี่ยน

แปลงกรรมการ การประชุมกรรมการ คุณสมบัติของกรรมการจะต้องมีอะไรบ้าง

7. ตราของบริษัทมีรูปร่างอย่างไร

8. ข้อกำหนดเกี่ยวกับเงินปันผลและเงินสำรองต่าง ๆ อำนวย หน้าที่ และเงิน
ค่าบำเหน็จรางวัลของผู้ถือหุ้น

9. การตรวจสอบบัญชีและการเลือกตั้งผู้สอบบัญชี การเก็บรักษาสมุดบัญชีและ
การควบคุมการรับจ่ายและรักษาเงิน ตราที่ใช้ประทับเอกสาร การรับจ่ายเงินและสัญญาต่าง ๆ
ที่จะผูกพันกับบริษัท

10. การงบบัญชีประจำปีจะเริ่มเมื่อใดสิ้นสุดเมื่อใด รวมทั้งการจัดทำบัญชีกำไร
ขาดทุน งบดุล

11. ในกรณีที่มีการเลิกบริษัทจำกัด การขยายกิจการและอื่น ๆ จะจัดให้มีการ
ชำระบัญชีอย่างไรบ้าง

หนังสือบริคณห์สนธิ

หนังสือบริคณห์สนธิเป็นหนังสือที่ผู้เริ่มก่อการแสดงวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งบริษัท-
จำกัด ซึ่งกฎหมายได้กำหนดให้มีรายการต่าง ๆ ดังนี้

1. ชื่อของบริษัทจะต้องมีคำว่า "จำกัด" ต่อท้ายเสมอไป
2. ที่ตั้งสำนักงานของบริษัท
3. วัตถุประสงค์ทั้งหลายของบริษัท เช่นบริษัทจะดำเนินการค้าในค้าในใดบ้างเป็น
ตัวแทนหรือผู้ขายปลีก ให้อุ้มและอื่น ๆ ซึ่งบริษัทจะต้องดำเนินงานอยู่ภายในขอบเขตของ
วัตถุประสงค์ที่แจ้งไว้ในหนังสือบริคณห์สนธิ ฉะนั้นจึงควรแสดงวัตถุประสงค์ไว้อย่างกว้าง ๆ
4. ต้องมีข้อความที่ระบุความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้น
5. จำนวนหุ้นเรือนหุ้นที่บริษัทจะนำไปจดทะเบียน แบ่งออกเป็นกี่หุ้น มีมูลค่าหุ้นละ
เท่าไร
6. ชื่อ สำนัก อาชิวะและลายมือชื่อของบรรดาผู้เริ่มก่อการและจำนวนหุ้นที่ผู้ริเริ่ม
ก่อการแต่ละคนได้ลงชื่อไว้ กฎหมายกำหนดว่าผู้เริ่มก่อการทุกคนจะต้องลงชื่อชื่อหุ้นหนึ่งหุ้นเป็น
อย่างน้อยและลายมือชื่อของผู้เริ่มก่อการทั้งหมดต้องมีชานรับรองด้วย 2 คน

นอกจากนี้กฎหมายยังบัญญัติไว้ว่า บัญชีที่เป็นกรรมการของบริษัทจำกัดจะรับผิดชอบไม่จำกัดจำนวนก็ได้ แต่จะต้องแถลงความรับผิดเช่นว่านี้ลงในหนังสือบริภณห์สนธิด้วย และความรับผิดชอบโทษไม่จำกัดของกรรมการนี้จะถึงที่สุด เมื่อผ่านพ้นเวลา 2 ปีไปแล้วนับจากวันที่ออกจากตำแหน่งกรรมการ

สิทธิของผู้ถือหุ้น

สิทธิของผู้ถือหุ้นโดยปกติมักจะมีสิทธิโดยทั่ว ๆ ไปดังนี้

1. สิทธิในการออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมผู้ถือหุ้น ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้ถือว่าสำคัญ เพราะจะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการบริหารงานและการควบคุมกิจการของบริษัท
2. สิทธิในการที่จะได้รับส่วนแบ่งผลกำไรในเมื่อคณะกรรมการของบริษัทประกาศจ่ายเงินปันผล
3. ในกรณีที่บริษัทออกหุ้นเพิ่มเติมนั้น จะขายหุ้นให้แก่บุคคลภายนอกไม่ได้ นอกจากผู้ถือหุ้นเดิม แต่ผู้ถือหุ้นเดิมเมื่อใดซื้อหุ้นเพิ่มเติมนั้นแล้วก็มีสิทธิที่จะขายต่อให้บุคคลภายนอกได้
4. สิทธิที่จะได้รับเฉลี่ยชำระคืนทุนจากสินทรัพย์ของบริษัท ในเมื่อบริษัทเลิกกิจการ (ถ้ามีเงินเหลือพอที่จะคืนทุน)

สาเหตุของการชำระบัญชี

การชำระบัญชีเป็นเรื่องของกระบวนการที่จะต้องดำเนินการเมื่อห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทจำกัดเลิกกิจการ ซึ่งบุคคลหรือนิติบุคคลเหล่านั้นร่วมกันดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์แบ่งปันกำไรกันหรือไม่ก็ตาม เมื่อกิจการนั้นดำเนินไปบรรดาสินทรัพย์ที่มีแต่เริ่มตั้งกิจการย่อมมีการเคลื่อนไหวไปในทางที่เพิ่มขึ้น หรืออาจจะลดลง ฉะนั้นก่อนที่บุคคลหรือนิติบุคคลเหล่านั้นจะเลิกจากกัน จึงจำเป็นต้องชำระสะสางกิจการงานตลอดจนสินทรัพย์และหนี้สินให้หมดไป โดยจะต้องดำเนินการไปตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

นอกจากนี้กระทรวงพาณิชย์ได้ออกกฎกระทรวงเพื่อกำหนดระเบียบแนวทางให้ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ชำระบัญชีจะพึงปฏิบัติในการดำเนินการชำระบัญชี สาเหตุที่กระทรวงพาณิชย์

ได้กำหนดระเบียบแนวทางขึ้นก็เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการรับจ่ายเงินของผู้ชำระบัญชี และให้การชำระบัญชีดำเนินไปตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ นอกจากนี้ยังช่วยในการควบคุมกิจการที่เลิกดำเนินการไปแล้ว ให้ทำการถอนทะเบียนบริษัทจำกัด หรือห้างหุ้นส่วนนั้นออกเสียจากทะเบียนทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป เพราะอาจจะเป็นช่องทางให้บุคคลทุจริตฉวยโอกาสหลอกลวงและฉ้อโกงบุคคลอื่น ๆ ที่ไม่ทราบถึงสภาพอันแท้จริงของบริษัทจำกัด หรือห้างหุ้นส่วนนั้น ๆ ได้ ซึ่งกฎหมายก็ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองป้องกันบุคคลทั่วไป โดยให้มีการถอนทะเบียนบริษัทจำกัด หรือห้างหุ้นส่วนที่ดำเนินกิจการเหล่านั้นเสีย

สาเหตุของการชำระบัญชีมักจะมีเกิดจากกรณีที่เกิดกิจการหรือธุรกิจนั้น ๆ ต้องการหยุดการดำเนินกิจการอาจจะเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กันไป แต่เท่าที่ปรากฏในทางปฏิบัติมักจะเกิดจากกรณีที่ธุรกิจนั้น ๆ ต้องการจะเลิกกิจการ เพื่อแบ่งสินทรัพย์ตามส่วนที่ตนได้ลงทุนไป หรือกิจการนั้น ๆ หากดำเนินกิจการต่อไปก็มีแต่จะขาดทุน ซึ่งแยกออกได้ดังนี้คือ

1. กรณีห้างหุ้นส่วนสามัญเลิกจากกัน
2. กรณีห้างหุ้นส่วนจำกัดเลิกจากกัน
3. กรณีบริษัทจำกัดเลิกจากกัน

1. กรณีห้างหุ้นส่วนสามัญเลิกจากกัน อาจเกิดได้จากกรณีดังนี้

1.1 โดยผลแห่งกฎหมาย เหตุของการเลิกห้างหุ้นส่วนสามัญโดยผลแห่งกฎหมาย

มีดังนี้

1.1.1 ถ้าในสัญญาหุ้นส่วนได้กำหนดเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่จะเป็นเหตุให้เลิกห้างหุ้นส่วน เช่น ในสัญญาหุ้นส่วนได้กำหนดไว้ว่า ถ้าห้างหุ้นส่วนไม่สามารถทำกำไรได้เกิน 5 เปอร์เซ็นต์ของเงินที่ลงทุนไปก็ให้เลิกห้างหุ้นส่วนนั้นเสีย

1.1.2 ถ้าในสัญญาหุ้นส่วนได้กำหนดระยะเวลาสิ้นสุดของการเข้าหุ้นดำเนินการไว้ เมื่อดำเนินการจนครบกำหนดเวลาที่ระบุไว้ก็เป็นอันว่าจะเลิกห้างหุ้นส่วนกัน เช่น กำหนดกันไว้ว่าห้างหุ้นส่วนต้องเลิกจากกันเมื่อครบกำหนด 15 ปีนับแต่วันเลิกห้างหุ้นส่วน เมื่อครบกำหนด 15 ปีแล้วก็เป็นอันว่าห้างหุ้นส่วนนั้นต้องเลิกจากกัน แต่กฎหมายก็มีข้อยกเว้นว่า ถ้าถึงกำหนดเวลาที่ผู้เป็นหุ้นส่วนตกลงกันว่าจะเลิกห้างหุ้นส่วนแล้ว แต่ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งปวงและผู้เป็นหุ้นส่วนที่เป็นผู้ดำเนินงาน มิได้กระทำการใดๆที่จะให้ห้างหุ้นส่วนเลิกจากกันแล้ว กฎหมายก็ให้ถือว่าผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งปวงได้ตกลงจะดำเนินการต่อไป โดยไม่มีกำหนดระยะเวลาเลิก

1.1.3 ทำสัญญาเฉพาะเพื่อกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าหุ้นส่วนมีความประสงค์จะร่วมกันดำเนินธุรกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อเสร็จสิ้นวัตถุประสงค์แล้วก็จะเลิกจากกัน เช่น นาย ก และนาย ข เข้าหุ้นกันตั้งห้างหุ้นส่วนขึ้นเพื่อซื้อไม้สักส่งไปขายต่างประเทศ จำนวน 10,000 คัน ตามที่ใครรับคำสั่งซื้อมา เมื่อส่งไม้สักครบตามจำนวนแล้วถือว่าห้างหุ้นส่วนต้องเลิกจากกัน

1.1.4 ถ้าสัญญาหุ้นส่วนมิได้ระบุเวลาของการเลิกดำเนินกิจการไว้ เมื่อมีผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งได้บอกเลิกความเป็นหุ้นส่วนแก่ผู้เป็นหุ้นส่วนคนอื่นๆ กฎหมายให้ถือว่าห้างหุ้นส่วนจะต้องเลิกจากกัน แต่มีเงื่อนไขว่าผู้บอกเลิกนั้นจะต้องบอกเลิกเมื่อสิ้นรอบปีในทางบัญชีการเงินของห้างหุ้นส่วนและผู้เป็นหุ้นส่วนนั้นต้องบอกกล่าวความจำนงจะเลิกล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 6 เดือน เช่น ห้างหุ้นส่วนพัฒนกิจจะปิดงบบัญชีทางการเงินวันที่ 31 ธันวาคมของทุกปี และนาย ข ต้องการจะถอนหุ้นจากห้างหุ้นส่วน นาย ข จะต้องแจ้งเจตนาล่วงหน้า 6 เดือน คือวันที่ 1 กรกฎาคมของรอบปีนั้นๆ จะบอกเลิกหลังจากวันที่ 1 กรกฎาคมไม่ได้ เพราะจะนับเวลาถึงวันสิ้นรอบปีทางบัญชีไม่ถึง 6 เดือน และจะถอนหุ้นได้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคมของปีถัดไป

1.1.5 เมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งตายหรือล้มละลายหรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ ห้างหุ้นส่วนนั้นจะต้องเลิกจากกันเพราะคุณสมบัติของผู้เป็นหุ้นส่วนเป็นสาระสำคัญของการคงอยู่ของห้างหุ้นส่วน แต่ก็มีกฎหมายที่ไต่ถกเว้นสาเหตุของการเลิกห้างหุ้นส่วนตามข้อ 1.1.4 และ 1.1.5 ไว้ดังนี้คือ ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนที่ยังอยู่ยอมรับซื้อหุ้นของผู้ที่ออกจากหุ้นส่วนไปแล้ว ก็ให้ถือว่าสัญญาหุ้นส่วนนั้นยังงงใช้ต่อไปในระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วนที่ยังอยู่ด้วยกัน

1.1.6 ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนข้อมเลิกล้มเมื่อห้างหุ้นส่วนนั้นตกเป็นผู้ล้มละลาย ซึ่งในกรณีนี้ก็จะต้องเลิกห้างหุ้นส่วนไปโดยผลแห่งกฎหมายล้มละลาย

1.1.7 เมื่อวัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วนกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย เช่น เดิมห้างหุ้นส่วนมีวัตถุประสงค์ในการค้าขายส่งรถยนต์ที่ประกอบแล้วจากต่างประเทศเข้ามาจำหน่าย แต่ต่อมารัฐบาลมีกฎหมายห้ามมิให้ำรถยนต์ที่ประกอบแล้วเข้าประเทศครั้งนี้ วัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วนก็เป็นอันว่าผิดกฎหมาย ห้างหุ้นส่วนต้องเลิกล้มไป

1.1.8 เมื่อห้างหุ้นส่วนนั้นมีผู้เป็นหุ้นส่วนเหลืออยู่เพียงคนเดียว ก็จำเป็นต้องเลิกห้างหุ้นส่วนเพราะกฎหมายได้กำหนดไว้ว่าห้างหุ้นส่วนคือสัญญาระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คน

ขึ้นไป ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินธุรกิจเพื่อหวังผลกำไร

การเลิกห้างหุ้นส่วนสามัญโดยผลแห่งกฎหมายดังที่กล่าวไปแล้วนั้น เป็นการเลิกห้างหุ้นส่วนที่มีใช้โดยข้อตกลงของผู้เป็นหุ้นส่วน กล่าวคือมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้นดังที่กล่าวมาแล้ว ห้างหุ้นส่วนจึงต้องเลิกล้มไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

1.2 การเลิกห้างหุ้นส่วนสามัญโดยความประสงค์ของผู้เป็นหุ้นส่วน การที่บรรดาหุ้นส่วนร่วมกันลงทุนในการดำเนินธุรกิจก็เพื่อหวังผลกำไร ซึ่งจะต้องเป็นไปโดยความสมัครใจของผู้เป็นหุ้นส่วนด้วยกันทุกคน ฉะนั้นถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนคนใด หรือบรรดาหุ้นส่วนไม่สมัครใจที่จะดำเนินกิจการต่อไป ก็อาจแสดงเจตนาเลิกกันได้ซึ่งแยกได้เป็น 2 กรณีคือ

1.2.1 การเลิกห้างหุ้นส่วนสามัญโดยความประสงค์ของผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมด กล่าวคือผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหลายได้ลงมติเห็นพ้องกันว่าเลิกห้างหุ้นส่วนเสียไม่ว่าจะเป็นเวลาใดๆ และจะด้วยเหตุผลอย่างใดก็ได้ และแม้สัญญาเข้าเป็นหุ้นส่วนจะได้กำหนดเวลาจัดตั้งห้างหุ้นส่วนไว้แน่นอนก็ตามผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมดก็อาจลงมติให้เลิกห้างหุ้นส่วนเสียเมื่อใดก็ได้ ไม่จำเป็นต้องรอไปจนครบกำหนดเวลาที่ตกลงกันไว้ในสัญญาหุ้นส่วน

1.2.2 เลิกโดยความประสงค์ของหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่ง กล่าวคือถ้าห้างหุ้นส่วนสามัญนั้นตั้งขึ้นโดยไม่มีกำหนดเวลา หรือมีกำหนดเวลาแต่ไต่ล่วงเลยมาแล้ว และผู้เป็นหุ้นส่วนยังคงดำเนินธุรกิจของห้างหุ้นส่วนอยู่ต่อไปโดยมิได้มีการชำระบัญชี หรือชำระเงินกันให้เสร็จไป ซึ่งกฎหมายจะถือว่าผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหลายได้ตกลงกันทำการเป็นหุ้นส่วนกันสืบไปโดยไม่มีกำหนดเวลาเลิกห้างหุ้นส่วนตามที่ระบุไว้ในสัญญาหุ้นส่วนแต่แรก ผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งจะขอให้เลิกห้างหุ้นส่วนก็ได้ตามหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

- ต้องแจ้งความจำนงบอกเลิกแก่ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคน
- ต้องบอกเลิกเมื่อสิ้นรอบปีในทางบัญชีการเงินของห้างหุ้นส่วนนั้น
- ต้องบอกเลิกล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 6 เดือน
- ต้องใช้สิทธิบอกเลิกในโอกาสอันควรและด้วยความสุจริต เช่น ในขณะที่ห้างหุ้นส่วนกำลังดำเนินกิจการไปได้ด้วยดี แต่หุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิดชอบบอกเลิกจากการเป็นหุ้นส่วนโดยมีเจตนาให้ห้างหุ้นส่วนเลิกจากกันยอมแสดงว่าไม่ได้ทำไปด้วยความสุจริต

1.3 การเลิกห้างหุ้นส่วนสามัญโดยคำสั่งศาล ซึ่งศาลอาจสั่งให้เลิกห้างหุ้นส่วนสามัญเสียก็ได้ ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งได้ร้องขอต่อศาลในเมื่อมีเหตุ อย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

1.3.1 เมื่อมีผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่ง (มิใช่ผู้ร้องหรือผู้ฟ้องต่อศาล) ได้ล่วงละเมิดบทบังคับหรือข้อตกลงระหว่างหุ้นส่วนซึ่งเป็นสาระสำคัญที่สัญญาหุ้นส่วนได้กำหนดไว้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนให้ปฏิบัติตาม การล่วงละเมิดนี้จะต้องเป็นไปตามความจงใจหรือถ้าไม่จงใจก็เป็น การประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง เช่น ห้างหุ้นส่วนสามัญบุรพาได้มีข้อกำหนดในสัญญาหุ้นส่วนไว้ว่าห้ามมิให้ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนประกอบการค้าที่ดินเหมือนเช่นห้างหุ้นส่วนนี้ ต่อมาปรากฏว่า นาย ช ซึ่งเป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งไปดำเนินการค้าที่ดินเช่นเดียวกับห้างหุ้นส่วน ถ้าพิสูจน์ได้ว่า นาย ช ได้กระทำการล่วงละเมิดต่อสัญญาหุ้นส่วนโดยจงใจอย่างร้ายแรง ในกรณีเช่นนี้ผู้เป็นหุ้นส่วนคนอื่นก็อาจร้องขอต่อศาลขอให้เลิกห้างหุ้นส่วนนี้เสียได้

1.3.2 เมื่อกิจการของห้างหุ้นส่วนนั้นจะทำได้ก็มีแต่ขาดทุนอย่างเดียวและไม่มีหวังจะกลับฟื้นตัวได้อีก

1.3.3 เมื่อมีเหตุอันเหลือวิสัยเกิดขึ้นทำให้ห้างหุ้นส่วนไม่สามารถจะดำรงอยู่ได้เช่น ห้างหุ้นส่วนสามัญประติษฐ์ ดำเนินการเป็นโรงงานผลิตน้ำตาลโดยอาศัยอ้อยเป็นวัตถุดิบ และต่อมาชาวไร่อ้อยได้เลิกปลูกอ้อยไปปลูกฝ้ายกันหมด เมื่อเป็นเช่นนี้เหลือวิสัยที่ห้างหุ้นส่วนจะดำรงอยู่ต่อไปได้เพราะขาดวัตถุดิบ ผู้เป็นหุ้นส่วนอาจร้องขอต่อศาลให้เลิกห้างหุ้นส่วนสามัญนี้ได้

2. กรณีห้างหุ้นส่วนจำกัดเลิกจากกัน การเลิกห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้นกฎหมายได้บัญญัติไว้ ให้นำบทบัญญัติต่างๆ ของห้างหุ้นส่วนสามัญมาใช้โดยอนุโลมเว้นเสียแต่ถ้ามีบทบัญญัติในกฎหมายลักษณะหุ้นส่วนจำกัดโดยบัญญัติไว้เป็นพิเศษก็ให้ใช้บทบัญญัติของห้างหุ้นส่วนจำกัดเป็นการเฉพาะเช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1090 บัญญัติไว้ว่า "ผู้เป็นหุ้นส่วนจำกัดความรับผิดชอบจะประกอบการค้าขายอย่างใดๆ เพื่อประโยชน์ตนหรือเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอกก็ได้ แม้ว่าการงานเช่นนั้นจะมีสภาพเป็นอย่างเดียวกับการค้าขายของห้างหุ้นส่วนก็ไม่ห้าม"

กฎหมายได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า อนุญาตให้หุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิดชอบประกอบการค้า เช่นเดียวกับห้างหุ้นส่วนจำกัดก็ได้ เพราะหุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิดชอบนี้ ไม่มีโอกาสที่จะเข้าเป็นผู้บริหารงานของห้างหุ้นส่วนจำกัดได้ เพราะกฎหมายได้จำกัดสิทธินี้ไว้ ฉะนั้นหุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิดชอบจะไม่มีโอกาสที่จะถือเอาประโยชน์ส่วนตัวในกิจการของห้างหุ้นส่วนจำกัดได้เลย กฎหมายจึงอนุญาตให้ผู้เป็นหุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิดชอบประกอบอาชีพอย่างเดียวกับห้างหุ้นส่วนจำกัดที่ตนเป็นหุ้นส่วนอยู่ด้วยได้ ซึ่งข้อกำหนดของกฎหมายนี้เป็นลักษณะเฉพาะของห้างหุ้นส่วนจำกัด ฉะนั้นสาเหตุของการเลิกห้างหุ้นส่วนสามัญในลักษณะที่ห้ามมิให้ผู้เป็นหุ้นส่วนประกอบการค้าแข่งกับห้างหุ้นส่วน เป็นอันว่าตกไปจะนำมาใช้ในประเด็นนี้ไม่ได้

3. กรณีบริษัทจำกัดเลิกจากกัน บริษัทจำกัดซึ่งเป็นนิติบุคคลเมื่อก่อตั้งขึ้นแล้วก็มีสภาพอย่างบุคคลธรรมดาซึ่งอาจจะเลิกล้มกิจการไปได้ เช่นเดียวกันซึ่งอาจแบ่งสาเหตุของการเลิกบริษัทจำกัดได้เป็น 2 กรณี

3.1 การเลิกโดยผลแห่งกฎหมาย โดยมีกฎหมายบัญญัติไว้เกี่ยวกับการเลิกบริษัทจำกัดไว้เป็นกรณีต่าง ๆ ดังนี้

3.1.1 ถ้าในข้อบังคับของบริษัทมีกำหนดกรณีใด ที่จะเป็นเหตุให้บริษัทจำกัดต้องเลิกดำเนินการ และเมื่อมีเหตุการณ์เช่นว่านั้นเกิดขึ้น บริษัทจำกัดก็ต้องเลิกล้มไปตามข้อบังคับของบริษัท เช่น ในข้อบังคับของบริษัทจำกัดให้บริษัทจำกัดเลิกจากกันหากบรรดาสมาชิกในต่างจังหวัดไม่สามารถทำกำไรร่วมได้ 3 ใน 4 ส่วนของเงินที่ลงทุนไป ดังนั้นหากสมาชิกในต่างจังหวัดไม่สามารถทำกำไรร่วมได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ก็เป็นอันว่าบริษัทจำกัดนี้จะต้องเลิกจากกัน

3.1.2 ถ้าการตั้งบริษัทจำกัดได้มีการกำหนดระยะเวลาของการดำเนินการดำเนินธุรกิจไว้ในข้อบังคับของบริษัท เช่น ในข้อบังคับของบริษัทกำหนดว่า บริษัทจะดำเนินการค้าขายมีกำหนด 10 ปี เมื่อบริษัทได้ดำเนินการครบกำหนด 10 ปีเมื่อไรก็ต้องเลิกบริษัทเมื่อนั้น

3.1.3 ถ้าบริษัทจำกัดได้ตั้งขึ้นเฉพาะเพื่อทำกิจการอย่างหนึ่งอย่างใด แต่เพียงอย่างเดียวเมื่อเสร็จการนั้นแล้ว บริษัทก็เป็นอันว่าต้องเลิกจากกัน เช่น บริษัทจำกัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่เข้ามาจำหน่าย จำนวน 100,000 กู๋ เมื่อได้ซื้อและขายโรงไฟฟ้าครบจำนวนตามวัตถุประสงค์แล้ว บริษัทก็เป็นอันต้องเลิกไป

3.1.4 เมื่อมีมติพิเศษของที่ประชุมผู้ถือหุ้นให้เลิกบริษัทจำกัด เช่น บริษัทจำกัด ตั้งแต่เริ่มดำเนินการไม่เคยได้รับผลกำไรเลย ที่ประชุมผู้ถือหุ้นจึงลงมติพิเศษให้เลิกบริษัท จำกัด บริษัทจำกัดนั้นก็เป็นอย่างต้องเลิกไป แต่บริษัทจำกัดนั้นก็ยังมีหนี้สินอยู่ครบเท่าเวลาที่จำเป็นเพื่อชำระบัญชี จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1249 ใต้บัญญัติไว้ว่า " ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด แม้จะเลิกกันแล้วก็ให้ถือว่ายังคงตั้งอยู่ครบเท่าเวลาที่จำเป็นเพื่อการชำระบัญชี "

3.1.5 เมื่อบริษัทจำกัดล้มละลาย เช่น บริษัทจำกัดที่มีหนี้สินมากมายเจ้าหนี้จึงฟ้องร้องให้บริษัทจำกัดนั้นล้มละลาย เมื่อศาลได้พิพากษาให้บริษัทจำกัดนั้นล้มละลายเมื่อใดบริษัทจำกัดก็ต้องเลิกจากกันเมื่อนั้น นอกจากนี้ถ้าปรากฏว่าวัตถุประสงค์ของบริษัทจำกัดกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมายเมื่อใด บริษัทจำกัดก็ต้องเลิกจากกันเมื่อนั้น

3.2 การเลิกโดยคำสั่งศาล ใ้มีกฎหมายบัญญัติถึงเหตุในการเลิกบริษัทจำกัดไว้ 4 ประการคือ

3.2.1 ผู้เริ่มก่อการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติเกี่ยวกับการประชุมจัดตั้งบริษัทหรือการจัดทำรายงานการจัดตั้งบริษัท หรือคณะกรรมการบริษัทไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติเกี่ยวกับการชำระค่าหุ้น เช่น การไม่โอนกรรมสิทธิ์สินทรัพย์ให้แก่บริษัทเพื่อเป็นการชำระค่าหุ้นหรือการไม่ส่งรายงานการจัดตั้งบริษัท ซึ่งมีข้อความเกี่ยวกับเรื่องที่จะกล่าวในที่ประชุมจัดตั้งบริษัทไปยังผู้เข้าชื่อชื่อหุ้นทุกคน ซึ่งรายงานนี้จะต้องส่งล่วงหน้าก่อนวันนัดประชุมไม่น้อยกว่า 7 วัน จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1107 วรรคสอง ใ้บัญญัติไว้ว่า " อนึ่งให้ผู้เริ่มก่อการส่งรายงานการจัดตั้งบริษัทมีคำรับรองของคนว่าถูกต้อง และมีข้อความที่เกี่ยวแก่กิจการอันพึงกระทำในที่ประชุมตั้งบริษัททุกๆข้อ ตามความในมาตราต่อไปนี้ไปยังผู้เข้าชื่อชื่อหุ้นทุกคนอย่างน้อย 7 วันก่อนวันนัดประชุม "หรือการลงมติในวันประชุมจัดตั้งบริษัทจะสมบูรณ์ตามเสียงข้างมากต้องประกอบด้วย จำนวนคนและจำนวนหุ้น เป็นองค์ประกอบกันทั้งมาตรา 1109 วรรค 2 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กล่าวว่า " อนึ่งมติของที่ประชุมตั้งบริษัทย่อมไม่สมบูรณ์ เว้นแต่ที่ประชุมจะได้ลงมติตามเสียงข้างมากอันมีคะแนนของผู้เข้าชื่อชื่อหุ้นรวมกันไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนผู้เข้าชื่อชื่อหุ้นทั้งหมด ซึ่งมีสิทธิลงคะแนนได้และติดตามจำนวนหุ้นรวมกันไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนหุ้น ของผู้ถือหุ้นนั้นๆทั้งหมดด้วยกัน "

3.2.2 ถ้าบริษัทมิได้เริ่มดำเนินการทางธุรกิจตามที่ระบุวัตถุประสงค์ไว้ใน

หนังสือบริคณห์สนธิ ภายใน 1 ปีนับจากวันจดทะเบียนหรือหยุดทำการถึงหนึ่งปีเต็มๆ

3.2.3 ถ้าการค้าของบริษัทจำกัดทำไปก็มีแค่ขาดทุนอย่างเฉียดและไม่มีหวังว่าจะกลับฟื้นตัวได้

3.2.4 ถ้าจำนวนผู้ถือหุ้นลดน้อยลงจนเหลือไม่ถึงเจ็ดคน

ห้างหุ้นส่วนสามัญ ห้างหุ้นส่วนจำกัดและบริษัทจำกัดที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล จะมีการชำระบัญชีเมื่อเลิกกิจการครั้งนี้ เพราะห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนและบริษัทจำกัดนั้น เกิดขึ้นได้ก็ด้วยการจดทะเบียนและจะสิ้นสุดสภาพลงได้ด้วยการจดทะเบียน ซึ่งการสิ้นสุดสภาพโดยทางทะเบียนนั้น กฎหมายบังคับให้กระทำโดยผู้ชำระบัญชีตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่บัญญัติไว้

แต่สำหรับห้างหุ้นส่วนสามัญที่มีได้จดทะเบียนจะเลิกจากกันโดยไม่ชำระบัญชีก็ได้ ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนได้ตกลงกันในกิจการทรัพย์สินโดยวิธีอื่น ทั้งนี้เพราะห้างหุ้นส่วนสามัญที่มีได้จดทะเบียนมิได้ก่อตั้งขึ้นโดยวิธีการจดทะเบียน ฉะนั้นเมื่อเลิกจากกันก็ไม่จำเป็นต้องสิ้นสุดสภาพโดยทางทะเบียน

ลักษณะของการชำระบัญชีและผู้ดำเนินการชำระบัญชี

ลักษณะของการชำระบัญชีมีวิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามวิธีการแต่งตั้งผู้ดำเนินการชำระบัญชี และการควบคุมในด้านการชำระบัญชี วิธีการชำระบัญชีของประเทศอังกฤษ หอจะสรุปไว้ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะของวิธีการชำระบัญชี

1.1 การชำระบัญชีโดยถูกบังคับหรือตามคำสั่งของศาล (Compulsory Liquidation) วิธีการนี้ศาลจะเป็นผู้แต่งตั้งผู้ชำระบัญชีและในการจัดการเกี่ยวกับเรื่องสินทรัพย์หรือปัญหาต่างๆ ในกิจการจะต้องขึ้นอยู่กับคณะกรรมการพาณิชย์ (Board of Trade) ซึ่งได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในพระราชบัญญัติและข้อกำหนดในการจัดการชำระบัญชี

1.2 การชำระบัญชีโดยมีการควบคุมดูแล (Supervision Liquidation) คือการชำระบัญชีภายใต้การดูแลตรวจตราของศาล ซึ่งผู้ชำระบัญชีจะถูกแต่งตั้งโดยคำสั่งศาลและจะอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของศาลโดยตรง เช่น มีคำสั่งในการอำนวยความสะดวกในการชำระบัญชีในกิจการตั้งแต่ต้นจนจบ อนึ่งวิธีการควบคุมการปฏิบัติงานระหว่างชำระบัญชีก็คล้ายคลึงกับแบบ การชำระบัญชีโดยถูกบังคับ หรือตามคำสั่งของศาล แต่ตามวิธี

การชำระบัญชีโดยมีการควบคุมแล่นั้นการจะขอคำแนะนำจากศาลจะกระทำต่อเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น นอกนั้นให้ปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกันโดยไม่ต้องขอคำสั่งศาลบ่อยๆ แต่ทั้งนี้ก็ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของศาลอีกเช่นกัน และมีข้อสังเกตว่าตามวิธีการชำระบัญชีลักษณะนี้ คณะกรรมการพาณิชย์ (Board of Trade) ไม่มีอำนาจควบคุมเหนือกว่าศาลในเรื่องการจัดการทรัพย์สิน ซึ่งวิธีการชำระบัญชีลักษณะนี้ไม่ก่อจะมีการปฏิบัติกัน

1.3 การชำระบัญชีโดยความสมัครใจ (Voluntary Liquidation)
การชำระบัญชีวิธีนี้มักจะเริ่มต้นจากมติของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนั้น ซึ่งสาเหตุของการชำระบัญชีแบบนี้มักจะมาจากการที่ธุรกิจประสบปัญหาในการที่จะดำเนินกรต่อไป ซึ่งหากผลการชำระบัญชีปรากฏว่า บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนี้จะต้องล้มละลายบรรดา เจ้าหนี้ทั้งหลายก็จะเป็นผู้เข้ามาอำนาจในการดำเนินการและการควบคุมการชำระบัญชีในช่วงล้มละลายนี้ ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ชำระบัญชีก็จะต้องรักษาผลประโยชน์และสิทธิของบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย ในขณะที่ตัวกันก็เป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนเช่นกัน และถ้ามีปัญหาหรือข้อขัดข้องในระหว่างดำเนินการก็สามารถจะขอความช่วยเหลือจากศาลได้ และบรรดาเจ้าหนี้สามารถที่จะควบคุมผู้ชำระบัญชีได้อีกชั้นหนึ่งโดยอาศัยอำนาจจากศาล

กฎหมายได้กำหนดให้ผู้ชำระบัญชีดำเนินการเกี่ยวกับการจดทะเบียนนายทะเบียนห้างหุ้นส่วนบริษัท และดำเนินการทางคดีบัญชีที่ยังมีคดีให้เรียบร้อย ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของการชำระบัญชีของ Board of Trade

วิธีการชำระบัญชีของประเทศไทย มิได้มีการจัดประเภทของวิธีการชำระบัญชีไว้แต่อย่างใด ในทางปฏิบัติผู้ชำระบัญชีจะดำเนินการไปตามแนวทางที่กฎหมายได้กำหนดไว้ โดยมีนายทะเบียนกรมทะเบียนการค้ากระทรวงพาณิชย์เป็นผู้ควบคุม ผู้ชำระบัญชีจะต้องรายงานผลการดำเนินงานการชำระบัญชีทุกรอบระยะ 3 เดือน จนกระทั่งดำเนินการชำระบัญชีเสร็จ หากจะเปรียบเทียบกับประเภทของการชำระบัญชีจาก 3 ประเภทดังกล่าวมาแล้ว การชำระบัญชีในทางปฏิบัติของเมืองไทยอาจจัดได้ตามประเภท การชำระบัญชีโดยถูกบังคับหรือตามคำสั่งของศาล และการชำระบัญชีโดยความสมัครใจ

2. ผู้ดำเนินการชำระบัญชี การชำระบัญชีจะดำเนินการเมื่อห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทจำกัดเลิกจากกันเพราะเหตุอื่นนอกจากล้มละลาย ผู้เป็นหุ้นส่วนผู้จัดการหรือกรรมการบริษัทยอมเข้าเป็นผู้ชำระบัญชีไว้แล้วแต่ข้อสัญญาของห้างหุ้นส่วน หรือข้อบังคับของบริษัทจะมีกำหนด

ไว้เป็นอย่างอื่น หรือผู้เป็นหุ้นส่วนหรือกรรมการบริษัทอาจจะแต่งตั้งให้ผู้อื่น เป็นผู้ดำเนินการชำระบัญชีก็ได้

การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีให้วินิจฉัยชี้ขาดโดยคะแนนเสียงข้างมากของผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น นอกจากจะแต่งตั้งกันเองแล้ว ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นจะขอให้ศาลตั้งผู้ชำระบัญชีก็ได้ ศาลจะแต่งตั้งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นผู้ชำระบัญชีในกรณีที่ กรรมการบริษัทหรือบรรดาหุ้นส่วนไม่ยอมเป็นผู้ชำระบัญชี หรือสัญญาก่อตั้งมิได้ระบุให้ใครเป็นผู้ชำระบัญชี หรือไม่สามารรถกำหนดผู้อื่นใดนอกจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ได้แก่เจ้าพนักงานผู้ดำเนินการบังคับคดีล้มละลายมีอำนาจหน้าที่ต่างๆ ทั้งที่ไต่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย เช่น จัดการและรวบรวมสินทรัพย์ของลูกหนี้ที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์ ตลอดจนควบคุมความประพฤติของลูกหนี้ เป็นต้น และเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์นี้ให้หมายความตลอดถึงบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้ปฏิบัติการแทนด้วย หมายความว่า เมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มอบหมายให้บุคคลใดปฏิบัติการแทนโดยชอบก็ถือว่าบุคคลนั้น เป็นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ด้วย

นอกจากนี้การที่ให้อีกว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นเจ้าพนักงานของศาลด้วยทั้งหมด จึงหมายถึงบุคคลที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มอบหมายให้ปฏิบัติการแทนด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย